

PROJEKTAS

UGDYMO TURINIO ATNAUJINIMO GAIRĖS

BENDROSIOS NUOSTATOS	1
UGDYMO TURINIO ATNAUJINIMO PRIEŽASTYS, SITUACIJOS ANALIZĖ IR KAITOS SIEKINIAI	1
BENDRŲJŲ UGDYMO PROGRAMŲ PAGRINDINIAI AKCENTAI: UGDYMO TIKSLAS, VERTYBĖS IR REZULTATAI	5
PLANUOJAMAS, ĮGYVENDINAMAS IR VERTINAMAS UGDYMO TURINYS	10
BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS	15
NAUDOTI ŠALTINIAI	15

BENDROSIOS NUOSTATOS

Dokumente pristatomos bendrojo ugdymo mokyklos ugdymo turinio atnaujinimo gairės, nurodančios kryptį dėl tolesnių ugdymo turinio atnaujinimo sprendimų ir veiksmų.

Bendrasis ugdymas turi padėti kiekvienam mokiniui išsiugdyti asmenines savybes, raštingumo gebėjimus ir kompetencijas, būtinas tolesniam sėkmingam ir visaverčiam gyvenimui.

Ugdymo rezultatas – nuolat besimokantis, sąmoningai ir atsakingai veikiantis jaunas žmogus, kuriantis asmeninę ir visuomeninę gerovę tiek savarankiškai, tiek kartu su kitais.

UGDYMO TURINIO ATNAUJINIMO PRIEŽASTYS, SITUACIJOS ANALIZĖ IR KAITOS SIEKINIAI

Atnaujinant ugdymo turinį, siekiama užtikrinti sisteminių ugdymo pokyčių tęstinumą, atsižvelgiant į švietimo politikos prioritetus.

Per 2012–2017 m. laikotarpį priimti svarbūs strateginiai dokumentai, skirti bendrojo ugdymo sistemai tobulinti.

Atsižvelgiant į nacionalinius švietimo politikos dokumentus¹, ugdymo turinio atnaujinimas Lietuvoje turėtų tenkinti šiuos švietimo poreikius:

- siekti aukštesnės švietimo kokybės ir veiksmingumo, atitinkant Lietuvos politines, socialines, kultūrinės ir globalaus pasaulio tendencijas;
- užtikrinti integralią žmogaus asmenybės brandą, atrasti jungtis tarp bendrųjų ir dalykinių kompetencijų, taikyti tai, ko mokomasi, gyvenime;
- kurti mokymąsi kaip autentišką, aktyvų patirties ir prasmės konstravimą, grindžiamą sąveika ir dialogo kultūra;
- siekti kūrybingai ir lanksčiai organizuoti ugdymo procesą, išnaudoti įvairių ugdymosi aplinką;
- kurti vertinimo sistemą, skatinančią įvertinti individualią pažangą, leidžiančią pripažinti formalioju ir neformalioju būdu įgytas kompetencijas.

Kaitos siekiniai

- **Ugdymo turinio atnaujinimas turėtų padėti užtikrinti Lietuvos švietimo politikos tęstinumą, sudaryti sąlygas ją įgyvendinti mokykloje kartu su vietos bendruomene, atitinkant tarptautinį, šalies ir regiono kontekstus.**

¹ Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“ (2012); Lietuvos Respublikos Seimo patvirtinta Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija (2013); Bendrojo ugdymo mokyklos kaitos gairės, kuriomis siekiama nustatyti Lietuvos bendrojo ugdymo sisteminių pokyčių sritis ir strateginius uždavinius (2017); Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas (2015); Geros mokyklos koncepcija (2015); Mokyklų, įgyvendinančių bendrojo ugdymo programas, veiklos kokybės įšivertinimo metodika (2016); Mokyklų, įgyvendinančių bendrojo ugdymo programas, veiklos išorinio vertinimo organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašas (2016).

- **Visi švietimo lygmenys įsipareigoja dalyvauti ugdymo turinio atnaujinimo procese, aiškiai apibrėždami savo funkcijas, indėlių, bendradarbiavimą tarp institucijų, įgyvendinant ugdymo turinio atnaujinimo siekinius.**

Daug mokinių pasiekia žemą mokymosi pasiekimų lygmenį. Didelis mokymosi pasiekimų netolygumas bendrojo ugdymo sistemoje.

Tarptautinio penkiolikmečių tyrimo ataskaitos EBPO PISA 2012 ir 2015 metų duomenimis, Lietuvoje mokinių gamtos mokslų, matematikos ir skaitymo pasiekimų rezultatai atsilieka nuo EBPO šalių vidurkio ir kaimynių regione. Vienas didžiausių iššūkių organizuojant ugdymo procesą – skirtingų gebėjimų mokinių ugdymas klasėje. 2015 m. PISA tyrimas parodė, kad kas ketvirtas mokinytis Lietuvoje nepasiekia antro iš šešių pasiekimų lygmens. Tik nedidelė Lietuvos mokinių dalis pasiekia aukščiausius penktą ir šeštą pasiekimų lygmenis ir gali atlikti sudėtingiausias matematikos, skaitymo ir gamtos mokslų užduotis².

Tarp aukšto ir žemo SEK³ statuso Lietuvos mokinių įvairių sričių pasiekimų skirtumas yra 71–83 taškai, t. y. prilygsta maždaug dvejų metų mokymosi rezultatams. „Ir tarptautiniai, ir nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai rodo, kad šalyje didelis pasiekimų atotrūkis tarp: mergaičių ir berniukų, miesto ir kaimo vietovėse mokyklas lankančių mokinių, skirtingų mokyklų tipų mokinių“⁴.

Didelius mokinių mokymosi pasiekimų netolygumus patvirtina ir nacionalinis mokinių pasiekimų patikrinimas (NMPP). „Šalies mokyklos pagal NMPP 2017 m. rodiklius yra labai išsibarsčiusios. Pavyzdžiui, mokykla pagal vidutinius jų mokinių testų rezultatus padalijus į dvi grupes (į mokyklas, kurių mokinių rezultatų vidurkis aukštesnis nei šalies vidurkis, ir mokyklas, kurių mokinių rezultatų vidurkis žemesnis nei šalies vidurkis), tarp šių dviejų grupių mokyklų mokinių pasiekimų vidurkių nustatytas beveik vieno pasiekimų lygio skirtumas“⁵.

Kaitos siekiniai

- **Įgyvendinti ugdymo programų struktūros kaitą (mokymosi laiko, programų trukmės ir mokymosi pasiekimų turinio pokyčiai).**
- **Stiprinti ugdymo organizavimo lankstumą ir pasiūlyti daugiau galimybių ugdymo turinį įgyvendinti per praktinę ir aktyvią veiklą.**
- **Mokykloms suteikti daugiau pagalbos įgyvendinti savo ugdymo turinio prioritetus ir leisti savarankiškiau spręsti kylančius iššūkius.**

Nepakankamai užtikrintos tinkamos mokymosi sąlygos ir lygios galimybės bendrojo ugdymo švietimo sistemoje.

Nacionalinis mokinių pasiekimų patikrinimas parodė, kad „25–40 proc. šalies 4–8 klasių mokinių mokymosi pažangą labai sulėtina žemos jų pačių aspiracijos, žemas jų tėvų išsilavinimas ir menkas domėjimasis savo vaikų mokymusi, mokinių patiriamas skurdas, kultūriniai skirtumai, dėl IKT trūkumo besiformuojanti atskirtis. Šiuo požiūriu ypač skiriasi didmiesčių ir kaimo mokyklų mokinių situacija, leidžianti suabejoti lygiomis kaimo mokinių mokymosi galimybėmis“⁶.

Maždaug ketvirčio mokinių skaitymo, rašymo ir matematikos (kiekvienos ugdymo turinio srities atskirai) pasiekimų rodikliai per dvejus metus – nuo 4 klasės iki 6 klasės pabaigos – smarkiai sumažėja. Tai rodo, kad daugumoje mokyklų vis dar nėra veiksmingos mokinių pasiekimų stebėsenos ir pagalbos sistemos, padedančios įveikti mokymosi sunkumus pereinamuoju laikotarpiu (perėjus iš pradinio į pagrindinio ugdymo koncentrą)⁷.

„Nustatyta, jog maždaug penktadalį 4–8 klasių mokinių mano, kad jie nemoka mokytis. Taip manančių mokinių dalis populiacijoje nesumažėjo nuo standartizuotų testų vykdymo pradžios (2012 m.). Šių mokinių mokymosi pasiekimų ir savijautos mokykloje rodiklių analizė rodo, kad kai kuriais atvejais tokie jų nusiskundimai yra subjektyvūs, nemaža dalis tų mokinių mokosi visai

² Šalių švietimo politikos apžvalgos. Švietimas Lietuvoje. EBPO, 2017.

³ SEK – socialinis, ekonominis ir kultūrinis statusas (kontekstas, aplinka).

⁴ Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2016. Mokinių pasiekimai.

⁵ 2017 metų Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo ataskaita. NEC, 2017.

⁶ 2017 metų Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo ataskaita. NEC, 2017.

⁷ 2017 metų Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo ataskaita. NEC, 2017.

neblogai. Tačiau yra akivaizdu, kad nepasitikėjimas savo jėgomis tikrai trukdo šiems mokiniams daryti spartesnę pažangą ir blogina savijautą⁸.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, grįžtančių į Lietuvą emigrantų 2016 m. sudarė 14 207 piliečiai, atvykusių Europos Sąjungos (toliau – ES) piliečių – 751, o ne ES piliečių – 5204. 1 lentelėje pateikti Lietuvos statistikos departamento 2013–2016 m. duomenys, parodantys migracijos ir emigracijos skaičius, taip pat, kurią dalį imigrantų Lietuvoje sudaro mokyklinio amžiaus asmenys. Lietuvos švietimo sistemai svarbu užtikrinti lygias mokymosi sąlygas ir galimybes grįžtantiems ir atvykstantiems gyventi į Lietuvą asmenims.

1 lentelė. Migracijos ir emigracijos skaičius 2013–2016 m. (šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas)

Asmenys	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
Emigrantai	38 818	36 621	44 533	50 333
Imigrantai	22 011	24 294	22 130	20 162
Lietuvos piliečiai	18 975	19 528	18 383	14 207
0–19 m. amžiaus imigravę Lietuvos piliečiai	2339	2478	2324	1790
Imigrantai kitų valstybių piliečiai	3036	4766	3747	5955
0–19 m. amžiaus imigravę asmenys	415	640	658	853
Iš viso 0–19 m. amžiaus imigravusių asmenų	2754	3118	2982	2643

„Grįžtant su vaikais šeimoms kyla reintegravimosi į mokyklas iššūkis, psichologinis prisitaikymas. Neretai vaikai yra primiršę ar visai nebemoka lietuvių kalbos. Kaip pasivyti buvusius bendraklasius? Kaip ir kur rasti išlyginamąsias klases, ypač mažesniuose miesteliuose, provincijoje. Kita problema – neretai vaikams, grįžusiems iš užsienio, dėl dėstomų programų / dalykų lygio skirtumų tenka eiti į žemesnes klases, o tai traumuoja vaikus. Reintegracija į buvusią socialinę aplinką taip pat neretai kelia problemų.“ (A. Sipavičienė, V. Gaidys, M. Dobrynina, 2009).

Išanalizavus ES valstybių ugdymo programų trukmę, paaiškėjo, kad daugelyje šių valstybių pradinio ugdymo programa trunka daugiau negu 5 metus (išskyrus Lietuvą, Vokietiją ir Austriją), o daugiau kaip pusėje ES valstybių pradinio ir pagrindinio ugdymo programa yra sujungta ir trunka iki 15 ar 16 metų⁹. Kaip matyti iš ES valstybių ugdymo programų trukmės analizės, daugelyje valstybių vidurinio ugdymo trukmė – ne mažiau kaip 3 metai.

Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) PISA tyrimo filosofijos ir 2006 m. tyrimo antrinės duomenų analizės¹⁰ apibendrinimuose ir rekomendacijose teigiama: „Lietuvoje daugelis penkiolikmečių mokosi 9 klasėje. Daugelyje užsienio šalių penkiolikmečiai yra jau dešimtokai. Mokydamiesi vyresnėje klasėje, kitų šalių penkiolikmečiai arba dalis jų patenka į ISCED3 lygį, o 100 proc. tokio paties amžiaus Lietuvos mokinių patenka į žemesnį – ISCED2 lygį. Tokia situacija susiklosčiusi dėl to, kad dalies tyrime dalyvavusių šalių 10 klasė jau patenka į ISCED3, o ne į ISCED2 lygį, kaip kad yra Lietuvoje. Galima manyti, kad Lietuvos penkiolikmečių pasiekimai yra žemesni dėl šios priežasties ir dėl švietimo sistemos sandaros – vėlai pradama eiti į mokyklą, ISCED2 lygyje mokomasi ilgiau metų. Kadangi PISA tyrimas matuoja, kaip penkiolikmečiai yra pasirengę gyvenimui (tai ypač svarbu kalbant apie tuos, kurie jau baigia ar palieka mokyklą), vadinasi, Lietuvos penkiolikmečiai yra mažiau pasirengę gyvenimui, nei kitų tyrime dalyvavusių šalių mokiniai – ir tai lemia pati švietimo sistemos sandara. Todėl dvejojama, ar verta pagrindinę mokyklą turėti išstęstą iki 10-os klasės (tai lemia, kad dalis kursų pradama mokytis vėliau ir kad vidurinės mokyklos kursas yra „suspaustas“ vos į dvejus metus, iš kurių nemažą dalį laiko mokiniai praleidžia kartodami kursą ir ruošdamiesi brandos egzaminams.“

⁸ 2017 metų Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo ataskaita. NEC, 2017m.

⁹ The Structure of the European Education Systems 2017/18: Schematic Diagrams. EURYDICE, 2017.

¹⁰ https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/601_1c6a77e6c436a7f3b82e2799179c0beb.pdf.

Kaitos siekiniai

- Įgyvendinti ugdymo programų struktūros kaitą (mokymosi laiko, programų trukmės ir mokymosi pasiekimų turinio pokyčiai).
- Stiprinti ugdymo organizavimo lankstumą ir pasiūlyti daugiau galimybių ugdymo turinį įgyvendinti per praktinę ir aktyvią veiklą.
- Mokykloms suteikti daugiau pagalbos įgyvendinti savo ugdymo turinio prioritetus ir leisti savarankiškiau spręsti kylančius iššūkius.

Dalykinis turinys labai platus, mokomasi paviršutiniškai – temos „prabėgamos“. Pernelyg standartizuotas turinys neleidžia patenkinti individualių mokinių poreikių. Per mažai dėmesio skiriama praktinei veiklai ir mokymuisi kitose erdvėse.

Tobulintiniais dažniau laikomi (ypač išorės vertintojų) šie ugdymo ir mokymosi srities aspektai: mokymosi diferencijavimas, vertinimas kaip ugdymas, mokymo nuostatos ir būdai, mokytojo veiklos planavimas, mokėjimas mokytis ir kt. Pačios mokyklos dažniau pabrėžia su mokinių ir jų tėvų gebėjimais bei nuostatomis susijusius silpnuosius veiklos aspektus. Mokymosi veiklos diferencijavimas ir kiekvieno mokinio pažanga – du veiklos aspektai, kuriuos tobulintiniais laiko ir išoriniai vertintojai, ir pačios mokyklos. Be to, šie aspektai tarp dažniausiai tobulintinų būdavo ir ankstesniais metais¹¹.

Diskutuodami dėl mokinių pasiekimų būklės, mokyklų vadovai ir mokytojai ekspertai įvardija keletą pagrindinių priežasčių:

- perkrautos mokymo turiniu ir nepakankamai tarpusavyje suderintos ugdymo programos;
- vadovėlių ir kitų mokymo priemonių, derančių su programomis, trūkumas, jų vertinimo sistemos netobulumas;
- į dalykų ugdymo turinį integruojama pernelyg daug įvairių papildomų programų: sveikatos ugdymo, rengimo šeimai ir lytiškumo, alkoholio, tabako, narkotikų prevencijos ir kt.¹²

TIMSS¹³ duomenimis, atliekant gamtamokslinius eksperimentus ir tyrimus, mokiniams lengviau suprasti gamtos reiškinius ir dėsningumus, įgyti gamtamokslinių gebėjimų. Toks mokymosi būdas skatina mokinius aktyviai mąstyti ir daryti išvadas, remiantis savo pačių gautais duomenimis. Mokinių, kurių mokyklose nėra laboratorijos, rezultatai yra žemesni. Mokinių (38 proc.), kurie mokėsi mokyklose, turinčiose laboratorijas, tarptautinis gamtos mokslų rezultatų vidurkis buvo 511 taškai, o mokinių (62 proc.), lankusių mokyklas, neturinčias tokių laboratorijų, tarptautinis rezultatų vidurkis – 504 taškai.

Deja, Lietuva yra tarp šalių, kurių mokyklose laboratorijų mažiausiai. Tik nedidelė dalis 4 ir 8 klasių mokinių turi galimybę praktiškai taikyti tas žinias ir gebėjimus, kuriems būtina laboratorija. Dažniausiai Lietuvos mokyklose gamtos mokslų mokoma labiau teoriškai. O aukščiausius gamtos mokslų rezultatus pasiekusiose Rytų Azijos šalyse (Singapūre, Japonijoje, Taivane (Kinija), Pietų Korėjoje ir Honkonge (Kinija)) beveik visų tyrime dalyvavusių mokinių mokyklos yra aprūpintos gamtamokslinėmis laboratorijomis¹⁴.

2015 m. 58,3 proc. išorinio vertinimo metu stebėtų pamokų (arba 8 280 pamokų) buvo taikyti pasyviojo mokinių mokymosi metodai. Per išorinį vertinimą rekomenduota mokinių mokymosi pažangą sieti su ugdymo organizavimo kaita (22,6 proc.) ir visos mokyklos pažanga (23,7 proc.)¹⁵.

Kaitos siekiniai

- Subalansuoti ugdymo turinį su bendrųjų kompetencijų ugdymu.
- Patikslinti ir labiau suderinti dalykinį ugdymo turinį bendrosiose programose.
- Stiprinti ir atskleisti tarpdisciplininius ryšius tarp dalykų programų.
- Stiprinti ugdymo organizavimo lankstumą ir pasiūlyti daugiau galimybių ugdymą įgyvendinti per praktinę ir aktyvią veiklą.

¹¹ Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2017. Mokytojas, ŠMM, 2017.

¹² Lietuvos švietimo būklės 2013–2016 m. apžvalga, Lietuvos švietimo taryba, 2017.

¹³ TIMSS 2015 m.

¹⁴ Švietimo politikos analizė, 2017, rugsėjis, Nr. 6(162).

¹⁵ Bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros metinis pranešimas, 2015(5).

- **Mokykloms suteikti daugiau pagalbos įgyvendinti savo ugdymo turinio prioritetus ir leisti savarankiškiau spręsti kylančius iššūkius.**

Mokinių pasiekimų vertinime vyrauja kiekybiniai apibendrinamieji vertinimo rodikliai. Vertinamos žinios, o ne kompetencijos.

Įvairėja mokinių mokymosi formos: „Neformaliojo švietimo galimybėmis, teikiamomis mokykloje ar už jos ribų, 2016 m. pasinaudojo 55,8 proc. bendrojo ugdymo mokyklų mokinių. [...] Palyginti su 2012 m., dalyvavimo neformaliajame švietime mastas padidėjo. Daugiausia mokinių dalyvauja neformaliojo švietimo programose, finansuojamose tikslinėmis (neformaliojo švietimo krepšelio) lėšomis“¹⁶.

„Mokyklų veiklos kokybės išorinis vertinimas parodė, kad mokinių pažanga ir pasiekimai dažniausiai vertinami pagal galutinius mokymosi rezultatus (trimestro, pusmečio, metų), konstatuojant mokinio, klasės ar paskirų klasių grupių kiekybinius pokyčius, t. y. dažniau konstatuojami kiekybiniai pasiekimų (lygmens, pažymio), o ne kokybiniai mokinių mokymosi pažangos pokyčiai“.

Apžvelgus penkerių metų laikotarpio išorinio NMVA vertinimo rezultatus, galima teigti, „kad kasmet minimos **keturios tobulintinos mokyklos veiklos yra susijusios su mokinių pažangos ir pasiekimų stebėjimu bei vertinimu pamokoje**. Ir nors pastaraisiais metais dviejų veiklų (vertinimas kaip ugdymas ir išmokymo stebėjimas) kokybė mokyklose buvo įvertinama šiek tiek geriau, tačiau iš bendrosios duomenų apžvalgos matyti, kad vertinimas ir mokinių pažanga bei pasiekimai pamokoje yra tobulintinos veiklos“¹⁷.

EBPO Lietuvos švietimo politikos apžvalgoje atkreipiamas dėmesys į didelį brandos egzaminų poveikį vidurinio ugdymo kokybei: „**Bendrojo vidurinio ugdymo mokyklose**, kuriose daugiau dėmesio turi būti sutelkiama į **įvairias mokymosi galimybes, kurios nebūtų užgožtos egzaminavimo sistemos** (brandos egzaminų) teikiamų paskatų. [...] Labiau ir darniau susieti darbo klasėje vertinimą su stojimu į aukštojo mokslo įstaigas taikant kontroliuojamą darbo klasėje vertinimo pažymiais sistemą arba suderinant brandos egzaminų struktūrą ir turinį, kad jie atitiktų mokyklose įgyvendinamas ugdymo programas“¹⁸.

Kaitos siekiniai

- **Skatinti kiekvieno mokinio individualią pažangą ir jai vertinti panaudoti kokybinius vertinimo rodiklius.**
- **Skatinti apibendrinamojo sumuojamojo ar kaupiamojo vertinimo formų įvairovę ir sudaryti galimybes ją įgyvendinti.**
- **Sukurti neformaliuoju būdu įgytų kompetencijų įskaitymo tvarką ir susieti ją su kaupiamuoju vertinimu.**

BENDRŲJŲ UGDYMO PROGRAMŲ PAGRINDINIAI AKCENTAI: UGDYMO TIKSLAS, VERTYBĖS IR REZULTATAI

Atnaujinant bendrojo ugdymo turinį, koreguojant bendrąsias ugdymo programas, svarbu užtikrinti, kad ši kaita atitiktų Lietuvos pažangos strategijos, taip pat Lietuvos ir tarptautines švietimo politikos tendencijas. Šioje dalyje aptariami Lietuvos ir pasaulio švietimo dokumentuose pristatomi ugdymo tikslai, vertybės ir ugdymo rezultatai.

Valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2030“¹⁹ vizija – ugdymo turinio atnaujinimo kompasas. Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ yra apibrėžtos šalies pažangai svarbios vertybės. Pagal jas šios vizijos centrą sudaro atviras, kūrybingas ir atsakingas žmogus:

¹⁶ Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2017. Mokytojas, ŠMM, 2017.

¹⁷ Bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros metinis pranešimas, 2015(5), NMVA, p. 18–19.

¹⁸ Šalių švietimo politikos apžvalgos. Švietimas Lietuvoje, EBPO, 2017.

¹⁹ Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“.

atvirumas kitokiam požiūriui, pozityvioms iniciatyvoms, dialogui, bendradarbiavimui, naujovėms;

kūrybingumas generuojant naujas vertingas idėjas ir jas įgyvendinant, iššūkius vertinant kaip naujas galimybes savo sėkmei kurti;

atsakomybė už savo veiksmus, moralumas, aktyvus rūpinimasis ne tik savimi, bet ir savo aplinka, bendruomene, savo šalimi.

Norint, kad šios trys vertybės skleistųsi, reikia sukurti joms tinkamą aplinką. Viena iš sričių, kurioje būtini pokyčiai, yra visuomenė: „**Sumani visuomenė** – laiminga visuomenė, kuri yra kiekvieno piliečio idėjoms [**kūrybingumas**], naujovėms ir iššūkiams atvira [**atvirumas**], solidari, savivaldi ir politiškai brandi [**atsakomybė**]“.

Siekiant išugdyti atvirą, kūrybingą ir atsakingą žmogų, sumanios visuomenės ugdymas turi vykti šiomis kryptimis:

veikli visuomenė: savarankiška, sveika, savimi pasitikinti, kūrybinga ir iniciatyvi. [...]

solidari visuomenė: susitelkusi, save gerbianči, jaučianti atsakomybę už bendrą likimą, jos narių tarpusavio bendrystė pagrįsta „Globalios Lietuvos“ idėja. [...]

besimokanti visuomenė: moderni ir dinamiška, pasirengusi ateities iššūkiams ir gebanti veikti nuolat kintančiame pasaulyje.“

Kad visuomenės nariai būtų **veiklūs**, kuriant ir įgyvendinant ugdymo turinį turi būti užtikrintas **kūrybiškumo, pilietiškumo ir lyderystės** ugdymas. Aktyvinant ugdytinius, svarbus vaidmuo tenka mokymosi aplinkai ir vietas bendruomenei, kurioje jie galėtų **laisvai veikti**. Svarbi veiklios visuomenės prielaida yra **sveika gyvensena**.

Ugdant **solidarios** visuomenės narius, svarbu stiprinti **humanistinį ir humanitarinį** ugdymą, leidžiantį harmoningai derinti **tautinę tapatybę, pilietinę ir kultūrinę savivoką** su **atvirumu kultūrų dialogui**. Pabrėžtina ir **žiniasklaidos (medijų) raštingumo** svarba. Besimokančiai visuomenei ugdyti yra būtina **veiksminga mokymosi visą gyvenimą sistema**. Ji turi būti atvira **individualybei, kūrybiškumui ir talentams**, leisti įgyti reikiamas **kompetencijas** įvairiais būdais (tiek formaliai, tiek neformaliai), jas į(si)vertinti bei pripažinti²⁰.

Švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose apibrėžiami ugdymo rezultatai. Apžvelgus Lietuvos švietimą reglamentuojančius dokumentus, galima teigti, kad jų nuostatos iš esmės atitinka Valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2030“ viziją ir suponuoja ugdymo turinio atnaujinimo poreikį.

Humaniškumas, demokratiškumas, pilietiškumas, lygios galimybės, laisvė, dialogiškumas, tautinės tapatybės ir atvirumo kultūrų dialogui dermė, kūrybiškumas, saviraiška, atvirumas naujovėms ir atsakingumas kaip vertybiniai principai įtvirtinti ir Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje²¹.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme²², keliant švietimo tikslus, pabrėžiama vertybinių nuostatų ir gebėjimo savarankiškai kurti savo gyvenimą svarba. Vertybės turėtų derėti su Europos bei pasaulio humanistinės kultūros ir demokratijos tradicijomis, pagarba savo kultūrai, jos sąmoningu tęstinumu, pagarba ir atvirumu kitoms kultūroms bei dialogiškumu. Kad asmuo galėtų savarankiškai ir prasmingai kurti savo gyvenimą nuolat kintančiame daugiakultūriame pasaulyje, jis turi gebėti nuolat tobulėti, mokytis visą gyvenimą, jam būtini komunikavimo gebėjimai, kalbų mokėjimas, informacinis raštingumas, socialinė kompetencija, kūrybiniai gebėjimai.

Geros mokyklos koncepcijoje²³ išryškintas poreikis keisti ugdymo proceso organizavimą: pabrėžiamas dėl informacinių technologijų įvykęs lūžis mokymosi galimybių srityje, taip pat būtinybė pirmenybę teikti ne žinioms, o gebėjimams – kritiniam, analitiniam ir kūrybiniam mąstymui, problemų sprendimui, iniciatyvumui. Kalbama apie mokymosi visą gyvenimą svarbą, nuolat augantį

²⁰ Atskirti formalųjį ir neformalųjį švietimą netikslinga, nes šiuolaikiniame pasaulyje mokymasis neapsiriboja vien fizine vieta (mokykla). Mokiniai daug išmoka žaisdami, bendraudami, keliaudami, virtualioje erdvėje, todėl neformalusis švietimas vis labiau tampa būdu praktiškai išbandyti ir įprasinti tai, ko mokomasi klasėje. Neformalusis švietimas papildo formalųjį, sudaro galimybes mokiniams atrasti savo stiprybes, išbandyti save įvairiose veiklose, ugdytis atkaklumą, valią ir patirti sėkmę.

²¹ Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija.

²² Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas.

²³ Geros mokyklos koncepcija.

inkliuzinio, individualizuoto ir personalizuoto ugdymo(si), orientuoto į ugdytinio individualybę, poreikį, vis platesnę mokymo(si) būdų ir formų įvairovę, jų „socialėjimą“.

Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų apraše²⁴ (toliau – Aprašas) tarp įvardytų bendrojo ugdymo principų pirmiausia pabrėžiama ugdymo visybiškumas, sistemiškumas ir dinamiškumas – kūrybiškas atsinaujinimas. Kiekvieno mokinio galios plėtojamos visapusiškai ir maksimaliai išnaudojant jo potencialą. Visiems sudarytinės vienodos galimybės mokytis visą gyvenimą, užtikrinant formaliojo ir neformaliojo švietimo sąryšį, kad kiekvienas galėtų brandžiai, sąmoningai bei atsakingai kurti savo ir Lietuvos ateitį, aktyviai siekdamas asmeninės, bendruomeninės ir visuomeninės gerovės.

Apraše, Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose²⁵, taip pat Vidurinio ugdymo bendrosiose programose²⁶ įvardytos šios bendrosios kompetencijos: **asmeninė, mokėjimo mokytis, komunikavimo, pažinimo, socialinė-pilietinė, kultūrinė, iniciatyvumo ir kūrybiškumo (2011 m.). Jas išsiugdęs mokinys turėtų būti pozityviai nusiteikęs, bendraujantis ir bendradarbiaujantis, pasirengęs mokytis visą gyvenimą, aktyvus visuomenės narys.** Šios kompetencijos grįstos Europos Komisijos 2006 m. parengtu Bendrųjų kompetencijų sąrašu, kuris buvo atnaujintas 2018 m.

Toliau pateikiamos **atnaujintame Europos Komisijos kompetencijų modelyje**²⁷ įvardijamos kiekvieno asmens asmeniniam pasitenkinimui ir vystymuisi, įsidarbinimui, socialinei įtraukčiai, darnaus gyvenimo būdai, sėkmingam gyvenimui taikiose visuomenėse, gebėjimui gyventi rūpinantis sveikata ir aktyviam pilietiškumui reikalingos kompetencijos.

- Raštingumo kompetencija.
- Daugiakalbystės kompetencija.
- Matematinė ir gamtos mokslų kompetencija.
- Technologijų ir inžinerijos kompetencija.
- Skaitmeninė kompetencija.
- Asmeninė, socialinė ir mokymosi mokytis kompetencija.
- Pilietiškumo kompetencija.
- Verslumo kompetencija.
- Kultūrinio sąmoningumo ir raiškos kompetencija.

Visos bendrosios kompetencijos laikomos vienodai svarbiomis, kiekviena iš jų padeda sėkmingai gyventi visuomenėje. Kompetencijos pasireiškia įvairiuose kontekstuose ir įvairiais deriniais. Jos iš dalies sutampa ir yra tarpusavyje susijusios; vienos srities svarbūs kompetencijos aspektai stiprina kitos srities kompetenciją. Tokie gebėjimai kaip kritinis mąstymas, problemų sprendimas, komandinis darbas, bendravimas ir derybų įgūdžiai, analizavimas, kūrybiškumas ir tarpkultūriniai įgūdžiai yra neatsiejama visų bendrųjų kompetencijų dalis.

EBPO išskiriami šiuolaikiniai ugdymo prioritetai. Įgyvendinant EBPO projektą *Education 2030 Learning Framework*²⁸, buvo išskirtos trys naujos bendrųjų kompetencijų kategorijos, aprėpiančios šiuos gebėjimus: 1) kurti naują vertę; 2) spręsti konfliktus ir dilemas; 3) prisiimti atsakomybę.

Pabrėžtina, kad kompetencija EBPO projekte *Education 2030 Learning framework* suprantama kaip žinių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų visuma (žr. 1 pav.). Kiekviena kompetencija yra dinaminis kelių sandų derinys. Visos ugdomos kompetencijos dinamiškai sąveikauja tarpusavyje ir kartu sukuria tam tikrą taksonomiją.

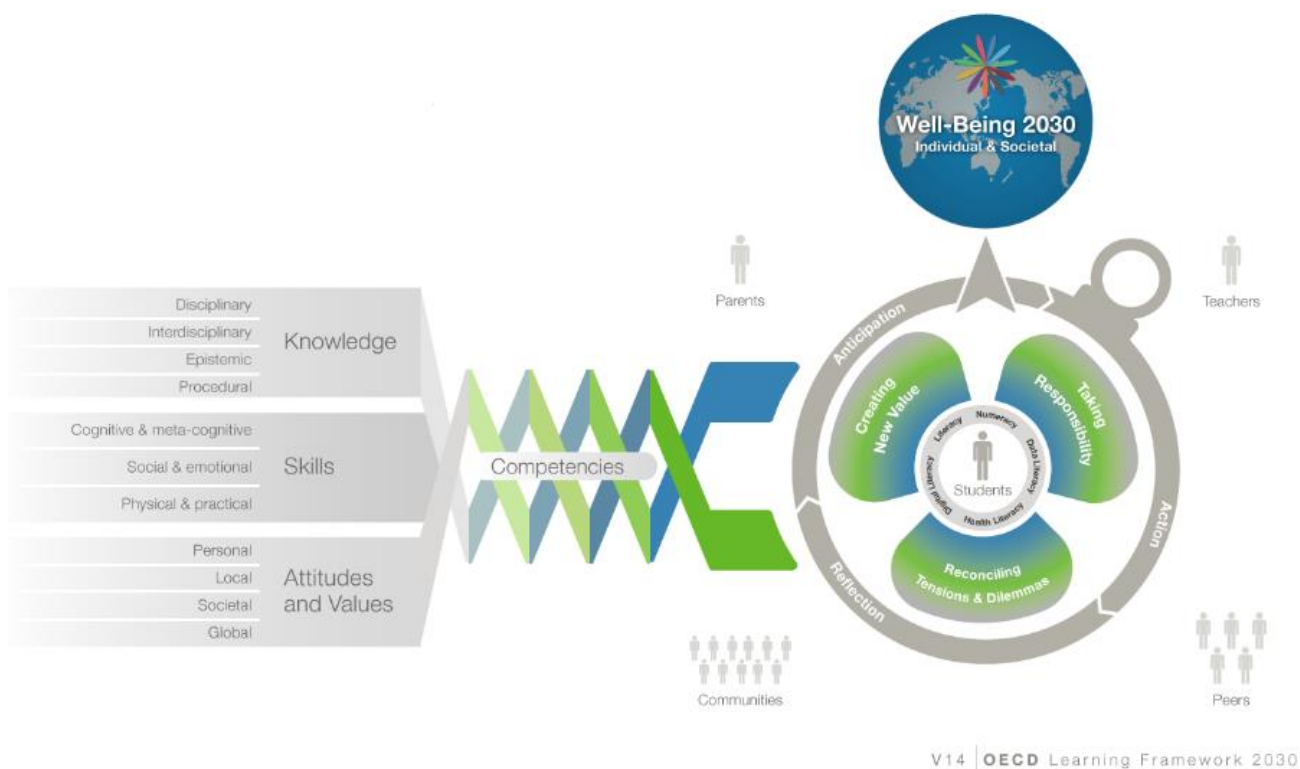
²⁴ Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas.

²⁵ Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos.

²⁶ Vidurinio ugdymo bendrosios programos.

²⁷ Europos komisijos kompetencijų modelis.

²⁸ <http://www.oecd.org/education/2030/learning-framework-2030.htm>.

1 pav. Kompetencijų modelis pagal EBPO 2030.

EBPO *Education 2030* kompetencijų modelį sudarantis naujos vertės kūrimo komponentas suponuoja **kūrybinį mąstymą**, reikalingą naujiems gaminiams ir naujoms paslaugoms, naujoms darbo vietoms, naujiems procesams ir metodams, naujiems verslo ir socialiniams modeliams ir pan. kurti. Inovacijos vis dažniau kuriamos ne tik vienam asmeniui dirbant **savarankiškai**, bet ir grupėse, **bendraujant** ir **bendradarbiaujant** su kitais^a.

Svarbu išmokti **spręsti konfliktus** ir **dilemas**, nes šiuolaikiniame pasaulyje dažnai susiduriama su skirtingais požiūriais, **interesų konfliktais**, **tradicijų ir naujovių**, veiksmingų ir demokratiškus sprendimų nesuderinamumu. Todėl būtina **mąstyti sistemiškai** (analitiškai ir kritiškai), integruojant daugiau negu vieną alternatyvą, vengiant skubotų išvadų, **įžvelgiant sąsajas** tarp prieštaringų idėjų ir reiškinių, **suvokiant kitų poreikius ir norus**^b.

Sąlyga šioms kompetencijoms atsirasti yra gebėjimas **prisiimti atsakomybę**. Norint sėkmingai įveikti nuolat kintančio pasaulio iššūkius, būtina gebėti mąstyti savarankiškai ir dirbti su kitais. Inovacijų kūrimas reikalauja gebėjimo **numatyti savo veiksmų pasekmes**, **reflektuoti savo patirtį** ir **prisiimti atsakomybę** už savo veiklos rezultatus. Tam reikia atsakingumo, moralinės ir intelektualinės brandos. Svarbiausia šios kompetencijų kategorijos sąvoka yra **savireguliacija**, apimanti **savikontrolę**, **saviveiksmingumą**, **atsakingumą**, **problemų sprendimą** ir **adaptyvumą**^c.

Pasaulio ekonomikos forumo vizijoje apie ateities švietimą (*World economic forum*) išskirti asmeniui būtini charakterio bruožai, kompetencijos ir raštingumo gebėjimai²⁹.

- Charakterio bruožai turi padėti asmeniui prisitaikyti ir išbūti nuolat besikeičiančioje aplinkoje. Tai smalsumas, atkaklumas, valia, socialinis ir kultūrinis sąmoningumas, lyderystė ir kt.

- Raštingumo gebėjimai turi padėti asmeniui atlikti kasdienės užduotis ir veiklas. Kiekvienam asmeniui būtina išsiugdyti kalbinio, matematinio, skaitmeninio, sveikatos, informacinio ir kitus raštingumo gebėjimus.

- Kompetencijos, tokios kaip kritinis mąstymas, kūrybiškumas, bendravimas ir bendradarbiavimas turi padėti asmeniui spręsti sudėtingesnes problemas ir susidoroti su įvairiais iššūkiais.

²⁹ http://www3.weforum.org/docs/WEFUSA_NewVisionforEducation_Report2015.pdf.

UNESCO ateities kompetencijų ir ateities ugdymo turinio vizijoje³⁰ pabrėžiama būtinybė kiekvienam besimokančiajam įgyti kompetencijas, kurios leistų jam veiksmingai spręsti kylančias problemas nuolatinių pokyčių ir neapibrėžtumo kontekste. UNESCO pripažįsta, kad ateities iššūkius lems Ketvirtoji pramonės revoliucija (4.0) ir su ja susijusios aplinkybės, todėl ragina valstybes atsigrežti į ugdymo turinį, kaip vieną svarbiausių veiksnių, galinčių padėti pasirengti sunkiai prognozuojamiems ateities įvykiams ir poreikiams. Pagal UNESCO siūlomą kompetencijų modelį išskiriamos 7 makro kompetencijos. Kiekvieną jų sudaro nebaigtinis skaičius toliau pateikiamų smulkesnių (mikro) kompetencijų.

- Mokymasis visą gyvenimą (smalsumas, kūrybiškumas, kritinis mąstymas ir kt.).
- Saviveika (iniciatyva, motyvacija, atkaklumas, valia, atsakomybė ir kt.).
- Sąmoningas naudojimas įvairiais įrankiais ir išteklių naudojimas (veiksmingas išteklių naudojimas, atsakingas vartojimas ir kt.).
- Sąveika su kitais (darbas komandoje, bendradarbiavimas, tarimasis ir kt.).
- Veikimas ir sąveika pasaulyje (veikti lokaliai ir globaliai, derinti teises ir privilegijas, laisvę ir pareigas ir kt.).
- Tarpdalykinės kompetencijos (STEAM, socialiniai, humanitariniai mokslai ir kt.).
- Raštingumo gebėjimai (kalbiniai, matematiniai, skaitmeniniai ir kt.).

Rengiant Lietuvos kompetencijų modelį, siekiama, kad jis atitiktų aptartus nacionalinius prioritetus, būtų atsižvelgiama į tarptautinę patirtį. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos darbo grupė, kurią sudarė aukštųjų mokyklų, praktikų (mokytojų, vadovų), ekspertų, politikų ir nevyriausybinų organizacijų atstovai, ugdymo rezultatams aprašyti preliminariai siūlo įvardinti tam tikrų kompetencijų ir raštingumo gebėjimų sąrašą. (žr. 2 paveikslą).

2 paveikslas. Kompetencijų ir raštingumo gebėjimų sąrašas.

³⁰ http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/resources/future_competences_and_the_future_of_curriculum.pdf

PLANUOJAMAS, ĮGYVENDINAMAS IR VERTINAMAS UGDYMO TURINYS

Bendrųjų programų paskirtis. Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos – nacionalinio lygio ugdymo turinį reglamentuojantis dokumentas, kurio paskirtis – apibrėžti bendruosius ugdymo tikslus ir uždavinius, numatyti laukiamus ugdymosi rezultatus, nusakyti mokymo ir mokymosi turinio apimtį bei numatyti ugdymo kryptis.

Bendrąsias programas lydinčios medžiagos paskirtis – detalizuoti ir pavyzdžiais iliustruoti bendrosiose programose aprašytus ugdymosi rezultatus.

Bendrųjų programų ir jas lydinčios medžiagos rengimo principai

- Mokinio veikmės (angl. *student agency*). Bendrųjų programų turinys aktualus ir motyvuojantis mokinį. Jis sudaro sąlygas mokiniui veikti ir yra grindžiamas jo turimomis žiniomis, gebėjimais bei vertybinėmis nuostatomis.
- Prasmingumo (angl. *rigour*). Bendrųjų programų turinys prasmingas mokiniui, įtraukiantis jį į realių problemų sprendimą, skatinantis mokymosi iššūkius, gilų mokymąsi ir refleksiją.
- Optimalumo (angl. *focus*). Norint užtikrinti gilų ir kokybišką mokymąsi, bendrųjų programų turinio apimtys kiekvienoje klasėje yra optimalios. Siekiant gilesnio supratimo, pagrindinės sąvokos skirtingose klasėse ir dalykuose gali kartotis.
- Nuoseklumo (angl. *coherence*). Ugdymo turinys grindžiamas vidine dalyko (dalykų) logika, pateikiama dalyko pagrindų sistema. Nuosekliai einama nuo paprasto prie sudėtingo.
- Dermės (angl. *alignment*). Ugdymo turinys parengtas taip, kad pasiekimų vertinimas atitiktų iškeltus ugdymo tikslus.
- Perkeliamumo (angl. *transferability*). Bendrųjų programų turinyje pirmenybė teikiama žinioms, gebėjimams ir vertybėms, kurie įgyti viename kontekste gali būti pritaikyti kituose kontekstuose.
- Pasirinkimo (angl. *choice*). Bendrųjų programų turinys sudaro prielaidas individualizuoti ugdymą, pasirinkti mokymo ir mokymosi metodus, veiklas ir aplinkas.
- Integralumo (angl. *interrelation*). Bendrųjų programų turinys sudaro prielaidas mokiniui atrasti ryšius tarp įvairių ugdymo sričių, dalykų, problemų, temų ir susieti tai, ko mokomasi, su realiu gyvenimu.
- Lankstumo (angl. *flexibility*). Mokytojai geba naujinti ir derinti įvairių dalykų bendrąsias programas, kad jose atsispindėtų besikeičiančios visuomenės ir individualūs mokymosi poreikiai.
- Mokytojo veikmės (angl. *teacher agency*). Mokytojai, remdamiesi savo profesinėmis žiniomis, gebėjimais ir patirtimi, veiksmingai naudoja bendrąsias programas ugdymo procese.
- Autentiškumo (angl. *authenticity*). Mokiniai geba susieti savo mokymosi patirtį su realiu pasauliu ir siekia mokymosi tikslų. Be dalykinių žinių, tam reikia tarpdalykinio mokymosi ir mokymosi bendradarbiaujant.

Bendrųjų programų struktūra. Bendrąsias programas sudaro: įvadas ir pagal ugdymo sritis suskirstytų dalykų programos.

Bendrųjų programų įvade pateikiama:

- Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų ugdymo tikslai; ugdymo rezultatai baigus kiekvieną (pradinio, pagrindinio ir vidurinio) ugdymo programą, siejant juos su atitinkamu Lietuvos kvalifikacijų sandaros kvalifikacijos lygiu;
- apibrėžtų kompetencijų ir raštingumo gebėjimų raida ir požymiai vienų arba dvejų metų laikotarpiui³¹.

³¹ Dėl laikotarpio trukmės ir aprašymo formos bus galutinai nuspręsta kartu su rengėjų grupėmis ir konsultantais.

Ugdymo rezultatams aprašyti naudojama ugdytinų raštingumo gebėjimų ir kompetencijų taksonomija³² (žr. 2 paveikslą lentelę).

Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos pateikiamos pagal 8 ugdymo sritis, sudarytas iš giminingų arba artimų pagal turinį mokymosi dalykų³³.

- Dorinis ugdymas: etika arba tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos tikyba.
- Kalbinis ugdymas: lietuvių kalba ir literatūra, gimtosios kalbos (baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių, gestų kalba), lietuvių kalba kurtiesiems ir neprigirdintiesiems, užsienio kalbos (anglų, prancūzų, vokiečių, rusų, lenkų).
 - Matematinis ugdymas: matematika, informacinės technologijos.
 - Gamtamokslinis ugdymas: pasaulio pažinimas, integruotas gamtos mokslų kursas, biologija, fizika, chemija.
 - Socialinis ugdymas: pasaulio pažinimas, istorija, geografija, pilietinis ugdymas, ekonomika ir verslumas, filosofija, teisė, psichologija.
 - Meninis ugdymas: dailė, muzika, šokis, teatras, filmų kūrimas, fotografija, grafinis dizainas, menų pažinimas, kompiuterinės muzikos technologijos.
 - Technologinis ugdymas: mityba, tekstilė, konstrukcinės medžiagos, elektronika, gaminių dizainas ir technologijos.
 - Kūno kultūros ir sveikatos ugdymas: kūno kultūra, žmogaus sauga.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos siūloma preliminari ugdymo programų trukmė ir ugdymo sričių bei dalykų ugdymo planas per visą formaliojo ugdymo laikotarpį, pateikiama 4 lentelėje³⁴.

4 lentelė. Ugdymo turinį sudarančios sritys ir dalykai.

Ugdymo programa, klasės	Ugdymo sritis ir dalykai											
	Pradinis ugdymas					Pagrindinis ugdymas				Vidurinis ugdymas		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Dorinis ugdymas												
Dorinis ugdymas (etika arba tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos tikyba)	PA	PA	PA	PA	PA	PA	PA	PA	PA	PP	PP	PP
Kalbinis ugdymas												
Lietuvių kalba ir literatūra	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD
Gimtoji kalba (baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių, gestų)	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD
Lietuvių kalba kurtiesiems ir neprigirdintiesiems	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD
Užsienio kalba (pirmoji)	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD

³² Asmeninių savybių, kompetencijų ir raštingumo gebėjimų sudėtinės dalys ir jų pavadinimai gali būti koreguojami ir tikslinami po konsultacijų su rengėjais ir konsultantais. Darbinės šių elementų sąvokos pateikiamos EBPO parengtose mokymosi gairėse *Ateities ugdymas ir gebėjimai. Ugdymas 2030*, Pasaulio ekonomikos forumo parengtoje švietimo vizijoje *New Vision for Education. Unlocking the Potential of Technology* ir Europos Komisijos apibrėžtuose bendruosiuose gebėjimuose.

³³ Dėl sritims priklausančių dalykų ir integruotų dalykų tam tikrose klasėse bus galutinai nuspręsta kartu su rengėjų grupėmis ir konsultantais.

³⁴ Dėl ugdymo programų trukmės, sritims priklausančių dalykų ir integruotai ugdomų dalykų tam tikrose klasėse bus galutinai nuspręsta kartu su rengėjų grupėmis ir konsultantais.

Ugdymo programa, klasės												
	Pradinis ugdymas					Pagrindinis ugdymas				Vidurinis ugdymas		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Ugdymo sritys ir dalykai												
Užsienio kalba (antroji)						PD	PD	PD	PD	PA	PA	PA
Matematinis ugdymas												
Matematika	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD
Logikos įvadas										PA	PA	PA
Gamtamokslinis ugdymas												
Pasaulio pažinimas	PD	PD	PD	PD	PD							
Integruotas gamtos mokslų kursas						PD	PD	PD	PD			
Biologija										PD	PA	PA
Chemija										PD	PA	PA
Fizika										PD	PA	PA
Socialinis ugdymas												
Pasaulio pažinimas	PD	PD	PD	PD	PD							
Istorija						PD	PD	PD	PD	PD	PA	PA
Geografija						PD	PD	PD	PD	PD	PA	PA
Pilietiškumo pagrindai								PD	PD			
Ekonomika ir verslumas								PD	PD	PD	PA	
Filosofija										PD	PA	
Teisė										PD	PA	
Psichologija											PA	
Meninis ugdymas												
Dailė ir technologijos	PD	PD	PD	PD	PD							
Dailė						PD	PD	PD	PD	PD	PA	PA
Muzika	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PA	PA
Teatras						PD	PD	PD	PD	PD	PA	PA
Šokis						PD	PD	PD	PD		PA	PA
Menų pažinimas											PA	PA
Kompiuterinės muzikos technologijos											PA	PA
Grafinis dizainas											PA	PA
Fotografija											PA	PA
Filmų kūrimas											PA	PA
Technologinis ugdymas												
Informacinės technologijos	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PP	PP
Kompiuterinės leidybos pradmenys								PA	PA			

Ugdymo programa, klasės												
	Pradinis ugdymas					Pagrindinis ugdymas				Vidurinis ugdymas		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Ugdymo sritys ir dalykai												
Tinklalapių kūrimo pradmenys								PA	PA			
Programavimo pradmenys								PA	PA			
Technologijos						PD	PD	PD	PD	PD		
Turizmas ir mityba											PP	PP
Statyba ir medžio apdirbimas											PP	PP
Tekstilė ir apranga											PP	PP
Taikomasis menas, amatai ir dizainas											PP	PP
Verslas, vadyba ir mažmeninė prekyba											PP	PP
Mechanika, mechaninis remontas											PP	PP
Kitos technologijų kryptys											PP	PP
Integruotas menų ir technologijų kursas											PP	PP
Kūno kultūros ir sveikatos ugdymas												
Kūno kultūra	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD	PD		
Pasirinkta sporto šaka											PP	PP
Žmogaus sauga					PD	PD	PD	PD	PD			

PD privalomas dalykas (nacionalinis turinys)

PA privalomai pasirenkamas dalykas (nacionalinis turinys)

PP privalomai pasirenkamas dalykas (mokyklos siūlomas turinys)

Ugdymo sričiai priklausančių dalykų, mokymas(is) padeda mokiniams įgyti žinių, išsiugdyti sričiai būdingus gebėjimus ir nuostatas, įgyti holistinį požiūrį į gamtos, visuomenės ir kultūros reiškinius. Ugdymo srities dalykų turinys kiek įmanoma integruojamas tarpusavyje.

Bendrosiose programose aprašoma:

- ugdymo srities paskirtis; šioje dalyje įvardijama, kaip ši ugdymo sritis prisidės prie brandžios asmenybės ugdymo, kokia srities prasmė, reikšmė ir vieta tarp kitų ugdymo sričių;
- ugdymo srities struktūra (dalykai, dalykų mokymosi sritys); šioje dalyje nurodomi sritį sudarantys dalykai ir dalykų mokymosi sritys;
 - kompetencijų, asmeninių savybių ir raštingumo gebėjimų ugdymas; šioje dalyje trumpai aprašoma, kokios kompetencijos ir kurie raštingumo gebėjimai savime siejasi su atitinkama ugdymo sritimi ir jų ugdymas integruojasi su tos srities dalykiniu turiniu;
 - dalyko mokymosi tikslas ir uždaviniai;
 - mokinių pasiekimai vienu arba dvejų metų laikotarpiui (atsižvelgiant į tai, kiek prieinami pagrindiniams sprendimams reikalingi empiriniai duomenys, taip pat turint galvoje mokymosi intensyvumą, dalyko ugdymo ypatumus ir mokyklos sprendimus); aprašant laikomasi nuoseklumo, išryškinamas pasiekimų augimas;
 - mokymosi turinio apimtys;
 - integravimo galimybės;

- siektini rezultatai, aprašomi kaip integrali asmens savybių, raštingumo gebėjimų ir kompetencijų visuma.

Bendrujų programų įgyvendinimas mokyklose. Bendrujų programų turinys suteikia daug erdvės mokykloms ir pedagogams, atsižvelgiant į mokinių poreikius, kontekstą, pasiekimų lygį ir kitas galimybes organizuoti ugdymo procesą lanksčiai bei kūrybingai. Mokiniais siūloma ugdomoji veikla turi padėti atskleisti jų mokymosi potencialą ir pasiekti numatytus ugdymo tikslus. Ugdomoji veikla parenkama pagal mokinių raidos ypatumus, jų stiprybes ir sudaro sąlygas asmeninei pažangai. Siekiama, kad ugdymo procesas būtų aktyvus, įtraukiantis ir lankstus.

Pradiniame ugdyme:

- užtikrinamas 8 ugdymo sričių mokomųjų dalykų programų įgyvendinimas (dorinis ugdymas, kalbinis ugdymas, matematinis ugdymas, gamtamokslinis ugdymas, socialinis ugdymas, meninis ugdymas, technologinis ugdymas, kūno kultūros ir sveikatos ugdymas); skirtingų dalykų programos gali būti įgyvendinamos ir integraliai, pvz., pasaulio pažinimas (socialiniai ir gamtos mokslai);
- užtikrinamas mokinių dalyvavimas asmeninio mokymosi programoje *4K: aš kuriu, aš keičiu, aš kitiems, aš su kitais*³⁵ (ne mažiau kaip 10 val. per metus);
- sudaromos galimybės mokiniui įgyvendinti ilgalaikį projektą;
- sudaromos galimybės mokiniui pasirinkti ir dalyvauti neformaliajame švietime.

Pagrindiniame ugdyme:

- užtikrinamas 8 ugdymo sričių mokomųjų dalykų programų įgyvendinimas (dorinis ugdymas, kalbinis ugdymas, matematinis ugdymas, gamtamokslinis ugdymas, socialinis ugdymas, meninis ugdymas, technologinis ugdymas, kūno kultūros ir sveikatos ugdymas); skirtingų dalykų programos gali būti įgyvendinamos ir integraliai;
- užtikrinamas dalyvavimas asmeninio mokymosi programoje *4K: aš kuriu, aš keičiu, aš kitiems, aš su kitais* (ne mažiau kaip 40 val. per dvejus metus);
- sudaromos galimybės mokiniui įgyvendinti projektus dirbant grupėse ir (ar) individualiai
- sudaroma galimybė mokiniui pasirinkti ir dalyvauti neformaliajame švietime.

Viduriniame ugdyme:

- užtikrinamas 8 ugdymo sričių mokomųjų dalykų programų įgyvendinimas (dorinis ugdymas, kalbinis ugdymas, matematinis ugdymas, gamtamokslinis ugdymas, socialinis ugdymas, meninis ugdymas, technologinis ugdymas, kūno kultūros ir sveikatos ugdymas);
- užtikrinamas dalyvavimas asmeninio mokymosi programoje *4K: aš kuriu, aš keičiu, aš kitiems, aš su kitais* (ne mažiau kaip 40 val. per dvejus metus);
- sudaromos galimybės mokiniui atlikti brandos darbą;
- sudaroma galimybė mokiniui pasirinkti ir dalyvauti neformaliajame švietime.

Dalykų bendrųjų programų apimtis turi atitikti bendruosiuose ugdymo planuose (žr. LR švietimo ir mokslo ministro patvirtintus galiojančius ugdymo planus) mokymosi dalykų ugdymui numatytą valandų skaičių. Dalį mokymosi laiko (nuo 10 iki 30 proc.) mokykla galės skirstyti savo nuožiūra, atsižvelgdama į mokinių pasiekimus ir mokyklos prioritetus³⁶.

Įtraukusis ugdymas. Bendrosios programos yra skirtos visiems Lietuvos mokiniams, nepaisant jų tautybės, kilmės, gimtosios kalbos, socialinės ir ekonominės padėties, įgimtų ar įgytų sutrikimų arba negalios. Kiekvienam mokiniui sudaromos sąlygos sėkmingai ugdytis lanksčiai

³⁵ Asmeninio mokymosi programos *4K: aš kuriu, aš keičiu, aš kitiems, aš su kitais* aprašymas bus pateiktas Kaupiamojo vertinimo koncepcijoje ir kituose lydinčiuose dokumentuose. [ką lydinčiuose?]

³⁶ Dėl ugdymo programų trukmės, sritims priklausančių dalykų ir integruotai ugdomų dalykų tam tikrose klasėse bus tariamasi su rengėjų grupėmis ir konsultantais.

taikant bendrąsias programas, personalizuojant ugdymo procesą ir pasinaudojant mokymo priemonėmis, skirtomis įvairių ugdymo(si) poreikių turintiems mokiniams³⁷.

Mokinių pasiekimų vertinimas. Bendrosios programos yra pagrindinis dokumentas, kuriuo remiantis vertinama, kaip mokiniui sekasi mokytis ir siekti numatytų ugdymo rezultatų. Pasiekimų vertinimą sudaro individualios pažangos (taikant formuojamojo ir diagnostinio vertinimo priemonės) vertinimas ir apibendrinamieji vertinimai.

Individualios pažangos vertinimas daro didelę įtaką mokymosi sėkmei ir padeda siekti geresnių mokymosi rezultatų. Vertinant individualią pažangą, taikomos formuojamojo vertinimo strategijos, padedančios pastebėti mokinio daromą pažangą, ją į(si)vertinti ir koreguoti ugdymo procesą taip, kad būtų užtikrinta tolesnio mokymosi sėkmė. Siekiant sklandžiai vertinti daromą pažangą, būtina pastebėti net mažiausius pokyčius ir suvokti, kas jiems padeda arba trukdo vyksti. Todėl, vertinant individualią pažangą, svarbu įvertinti ir žinių bei supratimo gilėjimą, taip pat gebėjimų augimą. Tam reikia apibrėžti pasiekimų vertinimo kriterijus, kurie apimtų žinias ir gebėjimus, vertinimo rodiklius ar požymius.

Apibendrinamojo vertinimo tikslas – įvertinti mokinio rezultatus, atsižvelgiant į nustatytus pasiekimų lygius. Toks vertinimas naudojamas, kai siekiama mokinio pasiekimus įvertinti formalizuotai (pažymiu, raide, simboliu, procentine išraiška ar pan.) ir teikti grįžtamąjį ryšį. Apibendrinamasis įvertinimas galėtų būti kaupiamojo balo dalimi.

Baigiant vidurinį ugdymą, įvedamas kaupiamasis balas, kurį sudaro mokyklos vidinių ir išorinių vertinimų visuma³⁸.

Mokinių pasiekimų lygių požymiai. Siekiant, kad įvairių mokytojų įvertinimai būtų patikimi ir tiksliai atspindėtų mokinių pasiekimus, dalyko programose parengiami keturių pasiekimų lygių požymiai.

- Pasiekimų lygių požymiai rengiami laikantis tos pačios struktūros kaip ir aprašant reikalavimus pasiekimams.
- Keturi pasiekimų lygiai ir jų požymiai atspindi, kaip giliai mokinsys suprato turinį, kokio sudėtingumo gebėjimus pademonstravo ir kaip jam sekėsi pritaikyti ugdymo turinį įvairiuose kontekstuose.
- Pasiekimų lygių požymiai iliustruojami mokinių atliktų užduočių pavyzdžiais, padedančiais mokytojams geriau suprasti, koks jo mokinių pasiekimų lygis³⁹.

BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

Gairės skirtos bendrųjų programų rengėjams ir pristato LR švietimo ir mokslo ministerijos ir Ugdymo plėtotės centro numatomas ugdymo turinio kaitos kryptis. Gairės yra rekomendacinio pobūdžio. Atkreiptinas dėmesys, kad, pradėjus bendrųjų programų atnaujinimo darbus, gairės bus tikslinamos ir detalizuojamos kartu su rengėjų grupėmis ir į ugdymo turinio atnaujinimą įtrauktais Lietuvos bei tarptautiniais ekspertais.

NAUDOTI ŠALTINIAI

Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas. Ugdymas(is) paradigimų kaitoje. Vilnius: ŠMM Švietimo aprūpinimo centras, 2016, p.14–26.

British Columbia. 2017. BC's New Curriculum . URL: <https://curriculum.gov.bc.ca/>.

Geros mokyklos koncepcija. Ugdymas(is) paradigimų kaitoje. Vilnius: ŠMM Švietimo aprūpinimo centras, 2016, p. 28–37.

³⁷ Planuojama parengti rekomendacijas ir pavyzdžius, kaip pritaikyti bendrąsias programas įvairių ugdymosi poreikių turintiems mokiniams, įskaitant gabių vaikų ugdymą, sugrįžusių iš užsienio vaikų ugdymą, mokinių, turinčių įvairių kalbinių poreikių, ugdymą ir kt.

³⁸ Kaupiamojo balo sandara bus pateikta Kaupiamojo vertinimo koncepcijoje ir kituose susijusiuose dokumentuose.

³⁹ Bus rengiama papildomai.

Greenstein Laura. 2012. Assessing 21st Century Skills: a guide to evaluating mastery and authentic learning. Corwin.

Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“. <https://www.lietuva2030.lt/lt/apie-lietuva-2030>
Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo planas <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/efe9ff4107be11e78352864fdc41e502?jfwid=q8i88lp51>.

The Definition and Selection of Key Competencies. Executive Summary. <http://www.oecd.org/pisa/35070367.pdf>.

The future of education and skills. Education 2030. Paris: OECD. <http://www.oecd.org/education/2030/oecd-education-2030-position-paper.pdf>.

The Future of Education and Skills: Education 2030. Progress Report of the OECD Learning Framework 2030. <http://www.ks.no/contentassets/cf39e76e58784f12ad14cf0cd71326c4/oecd-rapport-om-rammeverket-for-laring-2030.pdf>.

Pagrindinio ugdymo bendrosios programos. <https://sodas.ugdome.lt/viesieji-puslapiai/7300>.

Vidurinio ugdymo bendrosios programos. <https://sodas.ugdome.lt/viesieji-puslapiai/7300>.

Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. ŠMM Švietimo aprūpinimo centras. https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/Valstybine-svietimo-strategija-2013-2020_svietstrat.pdf.

Bendrojo ugdymo mokyklų veiklos kokybė. Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros metinis pranešimas. 2015 (5), NMVA.

L. Duoblienė, T. Bulajeva, I. Stonkuvienė. Bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų naudojimas / naudingumas planuojant ir organizuojant ugdymą mokykloje tyrimas, 2008.

Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2016. Mokinių pasiekimai. ŠMM, 2016.

Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2017. Mokytojas. ŠMM, 2017.

Lietuvos švietimo būklės 2013–2016 m. apžvalga. Lietuvos švietimo taryba, 2017.

Šalių švietimo politikos apžvalgos. Švietimas Lietuvoje. EBPO, 2017.

Švietimo politikos analizė. 2017 rugsėjis, Nr. 6(162), ŠMM. <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2018/02/Mokyklos-erdv%C4%97s-palankioms-ugdymosi-s%C4%85lygomis.pdf>.

2017 metų Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo ataskaita. NEC, 2017.

OECD PISA tyrimo filosofija ir 2006 m. tyrimo antrinė duomenų analize. ŠMM, 2011. http://www.nec.lt/failai/4217_OECD_PISA_2006_analize.pdf.

The Structure of the European Education Systems 2017/18: Schematic Diagrams. EURYDICE, 2017.

A. Sipavičienė, V. Gaidys, M. Dobrynina. Grįžtamoji migracija: teorinės įžvalgos ir situacija Lietuvoje. Mokslo studija. Europos migracijos tinklas, Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas, 2009.

http://www.iom.lt/images/publikacijos/failai/1427877517_Griztamoji_migracija.pdf.

^a „To prepare for 2030, people should be able to think **creatively**, develop new products and services, new jobs, new processes and methods, **new ways of thinking** and living, new enterprises, new sectors, new business models and new social models. Increasingly, innovation springs **not from individuals thinking and working alone**, but through **co-operation and collaboration with others** to draw on existing knowledge to create new knowledge. The constructs that underpin the competency include **adaptability, creativity, curiosity and open-mindedness**.” (OECD 2018, 5)

^b „In a world characterised by **inequities**, the imperative to **reconcile diverse perspectives and interests**, in local settings with sometimes global implications, will require young people to become adept at handling **tensions, dilemmas and trade-offs**, for example, balancing **equity and freedom, autonomy and community, innovation and continuity**, and **efficiency** and the **democratic** process. Striking a balance between competing demands will rarely lead to an either/or choice or even a single solution. Individuals will need to **think in a more integrated way** that avoids premature conclusions and recognises **interconnections**. In a world of interdependency and conflict, people will successfully secure their own well-being and that of their families and their communities only by developing the capacity to **understand the needs and desires of others**. To be prepared for the future, individuals have to learn to think and act in a more integrated way, taking into account the **interconnections and inter-relations** between **contradictory or incompatible ideas**, logics and positions, from both short- and long-term perspectives. In other words, they have to learn to be **systems thinkers**.”(OECD 2018, 5)

^c „The third transformative competency is a prerequisite of the other two. Dealing with novelty, change, diversity and ambiguity assumes that individuals can **think for themselves** and **work with others**. Equally, creativity and problem-solving require the capacity **to consider the future consequences** of one’s actions, to evaluate risk and reward, and to accept accountability for the products of one’s work. This suggests a **sense of responsibility, and moral and intellectual maturity**, with which a person can reflect upon and evaluate his or her actions in light of his or her experiences, and personal and societal goals, what they have been taught and told, and what is right or wrong. Acting ethically implies asking questions related to norms, values, meanings and limits, such as: What should I do? Was I right to do that? Where are the limits? Knowing the consequences of what I did, should I have done it? Central to this competency is the concept of **self-regulation**, which involves **self-control, self-efficacy, responsibility, problem solving** and **adaptability**. Advances in developmental neuroscience show that a second burst of brain plasticity takes place during adolescence, and that the brain regions and systems that are especially plastic are those implicated in the development of self-regulation. Adolescence can now be seen as a time not just of vulnerability but of opportunity for developing a sense of responsibility.” (OECD 2018, 6)
